

FAILI

3/2025

Tiedonhallinnan ja arkistoinnin erikoislehti

Nuori Urho Kekkonen

s. 4

AI4LAM

s. 18

Arkistomies muistelee

s. 12

Tekoälybotit

s. 15

Sirpaleista *Sirpale*

s. 16

DLM Forum

s. 20

Digitalian kesäkoulu

s. 24

Archiving 2025

s. 22

FAILI 3/2025

Toimitus

Päätoimittaja: Juha Henriksson,
juha@musiikkiarkisto.fi, 045-2495680

Julkaisutoimikunta

Susanna Kokkinen, pj, Aalto-yliopisto
Pekka Henttonen, Tampereen Yliopisto
Toni Suutari, Liikearkistoyhdistys
Johannes Valo, Kunnallisarkistoyhdistys
Pekka Lähteenkorva, Urho Kekkosen Arkisto
Ella Oksanen, Kela
Sari Mäkinen, Ruokavirasto

Toimitus pidättää itselleen oikeuden editoida julkaistavaksi tarjottua aineistoa.

Lehti ilmestyy neljä kertaa vuodessa.

Vuosikerran hinta 2025 on 60,00 euroa, opiskelijat 15,00 euroa. Tilaushintoihin lisätään arvonlisävero 10 %.

ISSN 1237-2196 Painosmäärä 380 kpl

Julkaisija: Liikearkistoyhdistys ry, PL 271, 00101 HKI, www.liikearkistoyhdistys.fi, Puh. 044-5512029.

Tilaukset: sihteeri@liikearkistoyhdistys.fi

Ilmoitukset

Ilmoitusmyynti, puhelin 045-2495680

Ilmoitushinnat:

1/1 sivua 4-väri 800

1/2 sivua 4-väri 500

1/4 sivua 4-väri 250

Toistoalennus: sama aineisto 4 ilmoituskertaa 25%, 2 ilmoituskertaa 10%.
LAY:n jäsenalennus 20%.

Ilmoitusvalmistus 50 e/sivu.

Oman mainosmateriaalin postitus lehden mukana: kokosivun ilmoitushinta ja lisäksi sisäänpisto- ja postituskulut.

Hintoihin lisätään arvonlisävero.
Hinnat sitoutumuksetta.

Ilmoitusaineiston tekniset tiedot

Painotuotteen koko 173 X 245 mm.

Tiedostomuodot valmiit aineistot painettava pdf, fontit konvertoituina.

Kuvat jpeg, tiff, eps, värijärjestelmä CMYK. Kuvaresoluutio vähintään 300 dpi.

Muista tiedostomuodoista ota yhteyttä.

Aineiston toimitusosoite:
juha@musiikkiarkisto.fi

Paino: Grano Oy, 2025.

SISÄLTÖ

3

Tekoäly muuttaa ajattelutapoja

Juha Henriksson

4

Nuoren Urho Kekkosen jäljillä arkistoissa

Pekka Niiranen

8

Tekoäly tietää paljon, mutta osaammeko ohjata sitä oikeaan suuntaan?

Päivi Happonen

9

Liikearkistoyhdistyksen syksyn koulutustapah-tumat

10

Arkistointi osana suunnittelua

Pekka Henttonen

12

Arkistomies muistelee

Pekka Henttonen

14

Tekoäly tulee kunta- ja hyvinvointialuesektoril-lekin

Johannes Valo

15

Tekoälybotit vaarantavat kokoelmat verkossa

Pekka Henttonen

16

Sirpaleista koottiin *Sirpale*

Janne Ridanpää

18

AI4LAM edistää tekoälyn käyttöä kulttuuripe-rintösektorilla

Juha Henriksson

20

DLM Forum kokoontui Gdańskissa

Markus Merenmies

22

Archiving 2025

Miia Kosonen, Anssi Jääskeläinen ja Tuomo Räisänen

24

Digitaalisen tiedon kesäkoulu 2025

Miia Kosonen

26

Kulttuuriperintö ja ilmastovastuu

Juha Henriksson

Kansi: Alkuperäinen *Sirpale*-vene koeajolla Sirpalesaaren maisemissa noin vuonna 1905. Kuva: Median museo ja arkisto Merkki.

Mainokset: Laaksonen s. 27; Disec s. 28; Constructor s. 28.

Tekoäly muuttaa ajattelutapoja

Viime *Failin* numeron 2/2025 pääkirjoitukseni aiheena oli tekoäly, ja jatkan samasta teemasta tässäkin numerossa. Tekoäly ei ole vain uusi teknologia, joka otetaan käyttöön entisenkaltaista toimintaa helpottamaan, vaan se vaikuttaa monin eri tavoin arkistointiin ja tiedonhallintaan. Tekoälyn hyödyntäminen vaatii ajattelun uudistamista monellakin eri saralla – kuten tämän *Failin* jutut omalta osaltaan osoittavat.

Suomessa tänä vuonna aloittaneen ELLIS-insitituutin¹ – joka on osa eurooppalaista tekoälyn huippuosaamisverkostoa – johtaja, professori Samuel Koski totesi *Helsingin Sanomien* tuoreessa haastattelussa (27.8.): ”Olisi aika ajatella työntekoa toisin. Aika iso osa työtehtävistä on mahdollista tehdä toisella tavalla.” Olen tästä Kosken kanssa täysin samaa mieltä.

Julkisuudessa on viime aikoina keskusteltu siitä, mitä ammatteja tekoäly uhkaa, ja esiin ovat nousseet muun muassa arkistointi ja tiedonhallinta. Itse näen, että tilanne ei ole lainkaan lohduton, mutta meidän täytyy olla mukana kehityksen harjalla ja pyrkiä löytämään ratkaisumalleja, joissa sovelletaan luovalla tavalla tekoälyn kehittyminen mukaan tuomia mahdollisuuksia. Allekirjoitan tässä suhteessa Päivi Happonen tämän *Failin* kolumnissaan esiin nostaman näkemyksen: tekoälyn merkityksellinen ja vaikuttava käyttö edellyttää myös

¹ <https://www.ellisinstitute.fi>

humanistien laaja-alaista osaamista ja ymmärrystä. Emme voi jättää tekoälyn kehittämistä ja soveltamista pelkästään teknokraateille.

Tekoälyyn liittyy monia haasteita, joista keskusteltiin esimerkiksi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran tiloissa järjestetyssä Digitaalisen tiedon kesäkoulussa, josta on raportti tässä *Failissa*. Miia Kosonen on koonnut jutussaan hyvin kesäkoulun yhteydessä käydyin paneelikeskustelun pääkohdat: tarvitaan yhteisesti kehitettyä, läpinäkyvää, vastuullista ja kulttuuriperintöorganisaatioiden tarpeisiin räätälöityä tekoälyä. Myös paneelikeskustelun tiivistävään sloganii on helppo yhtyä: ”Pysytään me ohjaksissa, ja tekoäly on renki!”

Olen itse päässyt tarkastelemaan digitaalisen kulttuuriperinnön suhdetta tekoälyyn monesta eri näkökulmasta erilaisissa kansainvälisissä työryhmissä ja verkostoissa. Olen esimerkiksi mukana neljän European yhteisön² ohjausryhmässä: EuropeanaTech, Copyright, Impact ja Climate Action. Tekoäly on ollut keskustelun keskiössä kaikissa näissä yhteisöissä. Millaisia tekijänoikeudellisia ja eettisiä kysymyksiä tekoälyn käyttöön liittyy? Mitkä ovat tekoälyn vaatiman teknologian ilmastovaikutukset? Miten pystymme soveltamaan tekoälyä vaikuttavalla tavalla?

² <https://pro.europeana.eu/europeana-network-association/communities>

Tunnen itseni etuoikeutetuksi, kun pääsen osallistumaan kulttuuriperintösektorin tekoälykeskusteluun eurooppalaisten verkostojen lisäksi myös globaalilla foorumilla tulevassa AI4LAM-organisaatiossa, jossa tulen toimimaan paitsi Musiikkiaarkiston, myös Time Machinen edustajana. Tästäkin on tarkempaa tietoa tässä *Failissa*.

* * *

Mutta ei käsissänne oleva *Faili* ole pelkkää tekoälyä. Vaikka arkistointi etenee koko ajan, olen vakuuttunut siitä, että perinteiset paperiarkistot eivät koskaan tule kokonaan katoamaan. Ne tarjoavat nyt ja jatkossakin monenlaisia käyttömahdollisuuksia, joista tässä *Failissa* on kaksi erinomaista esimerkkiä. Dosentti Pekka Niirasella on ollut käytössään monipuolista arkistointia, jonka kautta hän on perehtynyt nuoren Urho Kekkosen toimintaan. Ja Janne Ridanpään artikkeli on esimerkki toisenlaisesta arkistojen luovasta käytöstä: Merkin arkistointia pohjalta on rakennettu uudestaan 1900-luvun alun moottorivenemalli, vaikka alkuperäiset *Sirpaleet* ovat ehtineet kadota historian hämärään jo vuosia sitten.

Juha
Henriksson

rohkeasti kokeiluja. Strategisessa henkilöstösuunnittelussamme lähdemme siitä, että osa tehtävistä automatisoidaan lähivuosina. Hankimme osaamista tekoälyn hyödyntämiseen ja kehitämme toimintaamme ennakolluulottomasti. Erityisesti tarvitsemme osaamista tekoälyn ohjaamiseen ja koulutamiseen – vain siten voimme varmistaa, että se palvelee meidän tavoitteitamme, eikä päinvastoin. Myös tekoälyagenttien kokeilu kiinnostaa meitä.

Teknologia kehittyy nyt niin nopeasti, että opimme työelämässä tarvittavia tärkeitä taitoja lapsiltamme ja nuorilta kollegoiltaamme. Presidentti Stubbin sanoin ”yhteiskuntamme etenee kohti käänteistä mentorointia”.

Tekoällyajassa menestyy se, joka osaa paitsi kysyä oikeita kysymyksiä, myös ohjata tavoitteellisesti tekoälyagentteja – ja rakentaa vastauksista ja tuloksista jotakin merkityksellistä. Siihen tarvitaan myös humanistien laaja-alaista osaamista ja ymmärrystä. Vain siten kasvatamme vaikuttavuutta ja varmistamme, että työllämme on suunta ja tarkoitus.

LIIKEARKISTOYHDISTYS

Syksyn koulutustapahtumat

Teemapäivä sähköisen arkistoinnin formaateista 16.9. Puheenvuoroja monipuolisesti eri formaateista, niiden käsittelystä, digitoinnista, migraatioista, säilyttämisestä, validoinnista ja jatkokäytöstä. Voit osallistua joko paikan päällä Hanasaaren kulttuurikeskuksessa tai etänä Teamsissa.

Asiakirjahallinnon peruskurssi 2.10. ja 9.10. Teemoina mm. asiakirjahallinnon merkitys, toimintaa ohjaavat lait ja standardit, liiketoiminnan vaatimukset, pitkäaikais-säilytys ja digitointi sekä fyysisten arkistojen hallinta. Osallistuminen sisältää myös yhdistyksen julkaiseman *Säilykö sähköinen – ja kuinka kauan?* -julkaisun. Kurssi järjestetään etänä Teamsissa.

Tiedonhallinnan ja arkistoinnin ajankohtaisseminaari 27.11. Vuoden loppupuolella kokoonnutaan alan ajankohtaisten asioiden äärelle. Osallistua voi sekä paikan päällä että etänä. Päivämäärä ja ohjelma vahvistetaan syksyn aikana.

Tilaisuuksien ohjelmat, hinnat ja ilmoittautumisohjeet löydät yhdistyksen verkkosivuilta www.liikearkistoyhdistys.fi kohdasta Koulutus. Tapahtumista tiedotetaan myös mm. yhdistyksen sähköpostiuutiskirjeessä, jonka voit tilata yhdistyksen verkkosivujen kautta tai olemalla yhteydessä sihteerin.

Liikearkistoyhdistyksen koulutustapahtumat kokoavat yhteen alan ammattilaiset. Kuvassa Tiedonhallinnan teemapäivän 2022 osallistujia. Kuva: Juha Henriksson.

AI4LAM edistää tekoälyn käyttöä kulttuuriperintösektorilla

Juha Henriksson
Arkistonjohtaja
Musiikkiarkisto
Dosentti

Artificial Intelligence for Libraries, Archives & Museums (AI4LAM)¹ on kansainvälinen yhteisö, joka keskittyy tekoälyn käytön edistämiseen kirjastoissa, arkistoissa ja museoissa. Tähän mennessä AI4LAM on toiminut epävirallisesti ja yhteisöllisesti, mutta nyt on tarkoitus järjestäytyä muodollisemmin.

AI4LAM visioi tulevaisuutta, jossa kirjastot, arkistot ja museot edistävät kulttuuriperintöalan innovaatioita vastuullisten, luotettavien ja uskottavien tekoälyratkaisujen kautta, mikä edistää kulttuurista kehitystä ja yhteiskunnallista kasvua paremman huomisen puolesta.

AI4LAM tarjoaa strategisen foorumin keskustelulle, tiedon jakamiselle ja yhteistyölle samalla, kun kehitetään ja edistetään yhteisten eettisten tekoälykäytäntöjen ja -työkalujen käyttöönottoa. Yhdistämällä voimat ja jakamalla konkreet-

tisia kokemuksia AI4LAM edistää sekä kulttuuriperinnön digitalisointia että alan ammattilaisten osallisuutta maailmanlaajuisesti.

Working Groups

AI4LAM:n työryhmät² (Working Groups) tarjoavat eri organisaatioista tuleville ammattilaisille, joilla on yhteisiä intressejä tiettyyn tekoälyn osa-alueeseen, tilaisuuden kokoontua ja tehdä yhteistyötä. Jokainen työryhmä ylläpitää jaettua Google Drivea, joka on avoin kaikille. Drive sisältää tietoa kyseisestä työryhmästä, sen työskentelystä sekä työn tuloksista.

Parhaillaan on käynnissä Evaluation WG, Metadata WG, Speech-to-Text WG sekä Teaching and Learning AI WG. Lisäksi Named Entity Recognition WG on aloittamassa toimintaansa.

Awesome List

AI4LAM *Awesome List* on verkossa olave luettelo AI4LAM-yhteisöä kiinnostavista resursseista. Se sisältää lyhyitä kuvauksia ja linkkejä muun muassa oppimateriaaleihin, ohjelmistotyökaluihin ja projekteihin.

Listaa kuratoidaan ja ylläpidetään kollektiivisesti AI4LAM-yhteisön

toimesta. Kyseessä on ruohonjuuritason toimintaa, jonka tarkoituksena on auttaa alan ammattilaisia löytämään hyödyllisiä resursseja ja projekteja. Kuka tahansa voi tehdä ehdotuksia lisäyksistä, muutoksista ja parannuksista.

Awesome List on käytännössä verkkosivu, joka on järjestetty aiheiden mukaan. Sen luomiseen käytetty tiedosto on tallennettu GitHubiin³.

Ines Vodopivec – AI4LAM:n pääsihteeri

Tohtori Ines Vodopivec nimitettiin vuoden 2025 alussa AI4LAM:n pääsihteeriksi. Hän on toiminut aikaisemmin muun muassa Slovenian kansalliskirjaston apulaisjohtajana. Ines on myös läheinen kollegani European Network Associationin hallituksessa.

Vodopivecin tehtävänä on auttaa ohjaamaan AI4LAM:n strategista kehitystä, vahvistaa sen organisaatiota sekä laajentaa sen roolia yhteistyöalustana tekoälyn edistämiseksi kulttuuriperintöalalla. Vodopivec johtaa AI4LAM:n jäsenyys- ja kasvusuunnitelman kehittämistä tiiviissä yhteistyössä sihteeristön, neuvoston, työryhmien ja laajemmän yh-

3 <https://github.com/AI4LAM/awesome-ai4lam#readme>

1 <https://sites.google.com/view/ai4lam/>

2 <https://sites.google.com/view/ai4lam/working-groups-and-chapters>

teisen kanssa. Tavoitteena on luoda kestävä organisaatorakenne, edistää sidosryhmien välistä yhteistyötä sekä varmistaa, että AI4LAM toimii jatkossakin tekoälyn tietokeskukse-
na kulttuuriperintösektorilla.

Uusi AI4LAM organisaatio

Tähän mennessä AI4LAM:n toiminnot ja työryhmät ovat olleet avoimia kaikille kiinnostuneille organisaatioille ja yksittäisille ammattilaisille, mutta nyt on tarkoitus perustaa globaali organisaatio, jonka jäsenyhteisöt ovat sitoutuneet yhdessä sovittuihin tavoitteisiin (Memorandum of Understanding) ja jotka maksavat vuosittaista jäsenmaksua.

Uusi organisaatio tullaan perustamaan AI4LAM:n vuosittaisessa Fantastic Futures -konferenssissa⁴, joka järjestetään tänä vuonna joulukuun alussa Lontoossa. Oma organisaationi Musiikkiarkisto haluaa olla eturivissä mukana kehittämässä kulttuuriperintösektorin tulevaisuutta, joten se tulee hakemaan uuden AI4LAM-organisaation jäsenyyttä.

Organisaatioon on tulossa mukaan merkittäviä kulttuuriperintöorganisaatioita eri puolilta maailmaa. Mukaan on liittymässä myös Time Machine -organisaatio, ja tulenkin toimimaan uudessa organisaatiossa sekä Musiikkiarkiston että Time Machinen virallisena edustajana.

Fantastic Futures Lontoossa

Lontoon Fantastic Futures -konferenssi 3.–5.12.2025 tulee tarjotaan erittäin monipuolisen kuvan

⁴ <https://sites.google.com/view/ai-4lam/fantastic-futures-2025>

Ines Vodopivec on toiminut AI4LAM:n pääsihteerinä vuoden 2025 alusta lähtien. Kuva: AI4LAM.

kulttuuriperintösektorin tekoälyn kehityksestä, sillä sen teemoina ovat esimerkiksi tekoälyn eettisyys ja vastuullisuus, luottamus ja yhteiskunta, kyberturvallisuus ja resilienssi, yhteentoimivuus ja standardit, FAIR, CARE ja tekijänoikeudet sekä ympäristön kestävyys.

Seminaarin ensimmäinen päivä on varattu työpajoille. Ohjelmassa on virallisia, ohjaajan vetämiä sessioita, kuten AI4LAM:n työryhmien tapaamisia sekä 1–2 tunnin mittaisia työpajoja. Lisäksi ohjelmaan sisältyy strukturoimattomia kokoontumisia, kuten epävirallisia tapaamisia sekä hakkerointi-sessioita, ja mukana on myös Digital Showcase -tyyppisiä demoja.

Torstaina ja perjantai on varattu Lightning talk -tyyppisille tietoiskuille, postereille sekä 15 ja 30 minuutin mittaisille, seminaarin teemoihin liittyville esityksille. Tilaa on jätetty myös sosiaaliselle ohjelmalle, joka

tarjoaa runsaasti mahdollisuuksia verkostoitua.

Mikäli tekoälyn ajankohtaiset kysymykset kiinnostavat, kannattaa siis matkustaa joulukuun alussa Lontooseen. Osa konferenssin sessioista on tosin seurattavissa myös livestreamin välityksellä tai niistä jaetaan myöhemmin tallenne.

Kulttuuriperintö ja ilmastovastuu

Juha Henriksson
Arkistonjohtaja
Musiikkiarkisto
Dosentti

Miten kulttuuriperintö-ala voi edistää digitaalista ja ekologista transformaatiota ja kestäviä käytäntöjä? Omalta osaltaan tähän vastaa European Climate Action -yhteisön¹ äskettäin julkaistu raportti *Regenerative Digital Transformation: Sustainable Pathways for Cultural Heritage*².

Digitointi ja digitaalinen säilyttäminen kuuluvat nykyisin kulttuuriperintölaitosten ydintehtäviin. Mutta digitaalisen toiminnan lisääntyessä myös siihen käytetyn ICT-infrastruktuurin ympäristövaikutukset kasvavat. Kulttuuriperintölaitokset pyrkivät suojelemaan ihmiskunnan perintöä, mutta samaan aikaan niiden digitaaliset käytännöt vaikuttavat ympäristön kuormitukseen. Tämä paradoksi vaatii muutosta: kirjastojen, arkistojen ja museoiden tulisi entistä paremmin tunnistaa toimintansa ympäristövaikutukset ja kehittää toimintaansa ekologisesti vastuullisella tavalla.

¹ <https://pro.europeana.eu/page/climate-action-community>

² <https://pro.europeana.eu/post/regenerative-digital-transformation-sustainable-pathways-for-cultural-heritage>

Europeanan edellä mainittu raportti esittelee ”regeneratiivisen digitaalisen transformaation” käsitteen, joka on enemmän kuin vain ympäristövaikutusten minimointia. Sen sijaan tulisi katsoa pidemmälle tulevaisuuteen ja etsiä aktiivisesti tapoja ennallistaa, uudistaa ja yhdistää ekosysteemejä ja yhteisöjä digitaalisen kulttuuriperinnön avulla. Raportti tarjoaa käytännön suosituksia, jotka perustuvat paitsi sen pohjalla olevan kyselyn vastauksiin, myös olemassa olevan kirjallisuuden ja tutkimusten analyysiin.

Peräti 80 % kyselyyn vastanneista kulttuuriperintölaitoksista tunnistaa ympäristövastuunsa. Valitettavasti tämä ei useinkaan heijastu käytännön toimintaan, sillä vain 42 % organisaatioista on ottanut käyttöön ympäristöstrategian. Tietoisuuden ja toiminnan välillä on kuilu, minkä takia on tärkeää lisätä osaamista esimerkiksi koulutuksen, selkeiden ohjeiden sekä helpommin saatavilla olevien työkalujen avulla, jotta kulttuuriperintölaitokset voivat muuttaa ”hyvän tahtonsa” käytännön toimiksi ja mitattavaksi vaikutukseksi.

Monilta kulttuuriperintölaitoksilta puuttuu digitoinnin ja digitaalisen säilyttämisen pitkäjänteinen suunnitelma, mikä johtaa ”pirstaloituneisiin” digitaalisiin kokoelmiin, joiden muodostamista ohjaavat lyhyen aikavälin tavoitteet. Tällä saattaa olla negatiivinen ympäristövaikutus, mikäli esimerkiksi vaikuttavuudeltaan toisarvoisen aineiston säilyttämiseen tuhlaataan tarpeettoman paljon resursseja ja luonnonvaroja.

Kyselyn perusteella vain 6 % organisaatioista ottaa sidosryhmät mukaan päätöksentekoon. Noin 80 % kyselyyn vastanneista katsoo, että osallistavan toimintatavan omaksumisessa olisi paljon mahdollisuuksia, kun halutaan kehittää kulttuuriperintöorganisaatioiden digitaalisia prosesseja ja käytäntöjä ympäristön kannalta vastuullisemmiksi. Myös monet tapaustutkimukset ovat osoittaneet, että asiakkaat, yhteisöt ja yhteistyökumppanit voivat tarjota paljon lisäarvoa ja luovia ideoita, kun halutaan lisätä toiminnan positiivisia ympäristövaikutuksia.

Raportissa korostetaan, että kulttuuriperintölaitokset voivat olla ilmastotoimissa keskeisessä roolissa. Usein jo pienet muutokset päivittäisessä toiminnassa edistävät positiivista muutosta. Voit aloittaa esimerkiksi korjauttamalla rikkoutuneet laitteet sekä käyttämällä avoimen lähdekoodin ohjelmistoja.

Kun toimimme yhdessä, pienistä teoista syntyy suuri muutosvoima.

Kuten raportissa todetaan: *Together, we're not just preserving the past, we're creating fertile soil for a more vibrant, regenerative future for generations to come and thrive.*

Kirjoittaja kuuluu mm. European Climate Action -yhteisön ohjausryhmään sekä Europeana Network Associationin hallitukseen.

since
1968

Laaksonen

PALVELEVAT SÄILYTYSRATKAISUT

*Suomalaista
osaamista ja laatua
koko toimitusketjun
alusta loppuun.*

Lisää meistä laaksonen.fi

**Metallivalmiste
A.LAAKSONEN OY**

. AYJ1

Posti Green

Kasten®

Gonvarri Material Handling

Kasten-kalusteet kaikkeen säilytykseen

- Suomalaista suunnittelua
- Turvalliset ja tukevat
- Tyylikkää ja kevyesti liikuteltavat
- Yksilölliset ratkaisut
- Kokemuksella ja ammattitaidolla

Constructor Finland Oy, Lohja
Puh. 019-36251, www.kasten.fi